

Til Menntamálanefndar Alþingis.

Oddný Harðardóttir, formaður.

Reykjavík, 4. maí, 2010

579. mál

Ég á sæti í Háskólaráði Háskóla Íslands. Í byrjun apríl fékk ráðið frumvarp um breytingar á lögum nr. 85/2008, um opinbera háskóla (almenningsfræðsla) til kynningar. Mig langar að koma á framfæri nokkrum athugasemdum sem ég hef við frumvarpið og vona að þær verði teknar til greina. Athugasemdir mínar varða fyrst og fremst hlutverk háskóla, en í frumvarpinu er lagt til að hlutverk opinberra háskóla á Íslandi verði annað en hlutverk opinberra háskóla í nágrannalöndunum. Einnig hef ég nokkrar aðrar athugasemdir.

HLUTVERK HÁSKÓLA

Í núgildandi lögum um opinbera háskóla (nr. 85/2008) stendur um hlutverk háskóla (3. grein):

„Háskóli sinnir kennslu, rannsóknnum, þekkingarleit og sköpun á sviði vísinda, fræða, tækniþróunar eða lista. Menntun, sem háskólar veita, tekur mið af þörfum samfélagsins og getur verið fræðilegs eðlis og starfsmiðuð. Háskóli er miðstöð þekkingar og hluti af alþjóðlegu mennta- og vísindasamfélagi. Háskóla er heimilt að veita endurmenntun í þeim fræðum sem stunduð eru innan hans.

Menntamálaráðherra er heimilt að fela einstökum háskólum að sinna kennslu eða rannsóknnum á ákveðnum afmörkuðum sviðum, ótímabundið eða til ákveðins tíma.“

Um þessa grein hefur verið sátt og ekki er ljóst af hverju tillaga er gerð um að breyta henni. Breytingin felst í því að lagt er til að opinberir háskólar „miðli fræðslu til almennings og veiti samfélaginu þjónustu í krafti þekkingarsinnar“.

ÞJÓNUSTA

Um heim allan er hlutverk háskóla að stunda rannsóknir og kennslu. Þjóðir sem vilja teljast háþróaðar leggja áherslu á að þessi hlutverk háskóla skuli vera af miklum gæðum á alþjóðlegum mælikvarða. Ljóst ætti að vera að önnur hlutverk sem lögð eru á herðar háskólum hljóta að dreifa kröftum starfsmanna og rýra tækifæri þeirra til að stunda vandað háskólastarf.

Nágrannarþjóðir okkar leggja einmitt áherslu á að hlutverk háskóla séu rannsóknir og kennsla, auk listsköpunar þar sem það á við, sbr. útklipptir textar úr háskólalögum Danmerkur, Noregs og Svíþjóðar aftast í þessu bréfi. Í háskólalögum þessarar þjóða er sagt að háskólar skuli miðla þekkingu, sem verður til innan þeirra, út í samfélagið. Hvergi er minnst á að háskólar skuli veita samfélaginu þjónustu eða fræðslu.

Þjónusta er starfsemi sem venjulega er unnin í verktöku með það að markmiði að leysa viðfangsefni í þágu verkkaupa og á forsendum hans. Slík verkefni ræna háskólamenn rannsóknafrelsinu sem einkennir gott háskólastarf. Því á þjónustustarfsemi ekki heima í háskólum.

Í nýútkominnin rannsóknaskýrslu Alþingis er heill kafli helgaður háskólasamfélaginu (8. bindi, kafli III.3, bls. 211). Þar er varað við hættum sem tengjast hagsmunaárekstrum sem geta leitt háskólastarfsmenn frá því að þjóna hugsjónum fræðastarfsins. Þjónusta við samfélagið er einmitt starfsemi af því tagi sem eykur mjög hættu á hagsmunaárekstrum, hvort sem þjónustukaupinn er fyrirtæki, stofnun, eða hið opinbera. Tillagan um að opinberir háskólar þjónusti samfélagið er þannig í mótsögn við kröfuna um að háskólar eigi að vera gagnrýnið afl.

Á undanförnum árum hefur með réttu verið deilt á hóp háskólastarfsmanna sem hefur stundað þjónustu við samfélagið í vinnutíma sínum gegn greiðslu. Sú starfsemi hefur verið af ýmsu tagi. Augljóst er að slíkir starfsmenn geta ekki á sama tíma unnið að þekkingarsköpun eða kennslu eins og þeim er ætlað, auk þess sem það samrýmist illa hinu gagnrýna hlutverki sem skólunum er ætlað að hafa og er jafnvel brot á samkeppnislögum. Mér fyndist mikil afturför ef háskólum yrði lögð á herðar sú skylda skv. lögum að veita þjónustu og veit af reynslu undanfarinna ára að þjónustustarfsemi innan háskóla rýrir mjög gæði háskólastarfs. Sá tími er liðinn þegar háskólar voru einu staðirnir sem hægt var að sækja sérfræðiþekkingu, nú finnst hún mjög víða í íslensku samfélagi eða er aðgengileg erlendis.

FRÆÐSLA

Fræðsla til almennings er hlutverk ríkisútvarpsins. Ekki er eðlilegt að það sé skylda háskólastarfsmanna að fræða almenning. Viðeigandi er að háskólastarfsmenn leitist við að veita sérþekkingu, sem þeir hafa aflað með rannsóknum, út í samfélagið á hvern þann hátt sem mögulegt er. En fræðsla, umfram þá sem felst í kennslustarfi þeirra, ætti ekki að vera innan starfsskyldnanna. Fræðsla um vísindi og fræði til almennings ætti hins vegar að fá meira rými í fjölmiðlum. Ég er sannfærð um að margir háskólakennarar væru tilbúnir að taka þátt í slíkri fræðslu þótt það sé ekki hlutverk stofnunarinnar sem þeir starfa hjá. Nýleg dæmi eru um þetta í tengslum við gosvirknina á Fimmvörðuhálsi og í Eyjafjallajökli, og vísa ég þar einkum til vandaðrar fræðslu jarðvísindamanna Háskóla Íslands í öllum fjölmiðlum.

UM AÐKOMU STÚDENTA AÐ STJÓRNSÝSLU HÁSKÓLA.

Stúdentar hafa í u.þ.b. 40 ár haft aðkomu að stjórnarsýslu háskóla á Íslandi. Þeir hafa málfrelsi, tillögurétt og atkvæðisþunga á við fulltrúa akademískra starfsmanna og fulltrúa sem valdir eru til stjórnar skólanna á annan hátt. Þessi breyting varð í kjölfar frjálsræðisbylgju sem gekk yfir heiminn á 7. og 8. áratug síðustu aldar. En nú, þegar leitast er við að auka fagmennsku í stjórnnum og byggja ákvarðanatöku á þekkingu og reynslu, hljóta menn að efast um að þetta fyrirkomulag sé viðeigandi.

Stúdentar eru venjulega á aldrinum 20-25 ára, og hafa enga reynslu af háskólakennslu eða rannsóknum, eða stjórnun stofnana eða fyrirtækja, efnahagsreikningum, starfsmannamálum, kjarasamningum eða öðru sem að gagni kynni að koma við stjórnun háskólastofnunar. Þeir hafa því enga þekkingu á kjarnastarfsemi háskóla eða stýringu hennar. Hins vegar mega þeir teljast meðal mikilvægustu „notenda“ starfseminnar, og eru því í stöðu til að flytja afar mikilvæg skilaboð til stjórnarsýslunnar og standa vörð um hluta starfsemi skólanna og geta þannig stuðlað að bættri kennslu við skólann og bættum aðbúnaði fyrir stúdentana.

Í ljósi þessa vil ég gera þá tillögu að stúdentar hafi aðeins tillögurétt og málfrelsi, en ekki atkvæðisrétt, í háskólaráðum, á háskólafundum og á öðrum stjórnáslusamkomum sem áhrif hafa á stefnumörkun og rekstur háskóla.

SKIPTING HÁSKÓLASTIGSINS Í HÁSKÓLA (UNIVERSITET) OG FAGSKÓLA (HÖJSKOLE, COLLEGE)

Vert er að vekja athygli á því að í Danmörku, Noregi og Svíþjóð eru reknar tvær gerðir af háskólum, annars vegar stofnanir þar sem rannsóknir eru meginhlutverk, og hins vegar stofnanir þar sem kennsla er meginhlutverk. Þetta kemur fram í lagatextunum hér aftast. Slík skipting finnst einnig í Bretlandi og Bandaríkjunum.

Slíku fyrirkomulag væri viðeigandi að koma á hér á landi um leið og háskólum verður fækkað eða hlutverki háskólastofnana breytt. Það myndi styrkja rannsóknaskóla um leið og fagmenntun myndi verða betur skilgreind og fá aukna athygli.

Virðingarfyllt,

Sigríður Ólafsdóttir, lífefnafræðingur

Frostaskjóli 89, 107 Reykjavík

s. 698 4795

sigridur@solradgjof.is

Danmörk - Universitetsloven

http://www.staff.hum.ku.dk/hp/dm/Uniform/Lov_om_universiteter.htm

Kapitel 1- Lovens anvendelsesområde

§ 1. Loven gælder for universiteter under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

Stk. 2. Universiteter er selvejende institutioner inden for den offentlige forvaltning under tilsyn af ministeren for videnskab, teknologi og udvikling

Formål

§ 2. Universitetet har til opgave at drive forskning og give forskningsbaseret uddannelse indtil højeste internationale niveau inden for sine fagområder. Universitetet skal sikre et ligeværdigt samspil mellem forskning og uddannelse, foretage en løbende strategisk udvælgelse, prioritering og udvikling af sine forsknings- og uddannelsesmæssige fagområder og udbrede kendskab til videnskabens metoder og resultater.

Stk. 2. Universitetet har forskningsfrihed og skal værne om denne og om videnskabsetik.

Stk. 3. Universitetet skal samarbejde med det omgivende samfund og bidrage til udvikling af det internationale samarbejde. Universitetets forsknings- og uddannelsesresultater skal bidrage til at fremme vækst, velfærd og udvikling i samfundet. Universitetet skal som central viden- og kulturbærende institution udveksle viden og kompetencer med det omgivende samfund og tilskynde medarbejderne til at deltage i den offentlige debat.

Stk. 4. Universitetet skal medvirke til at sikre, at den nyeste viden inden for relevante fagområder gøres tilgængelig for videregående uddannelse uden forskning.

Noregur - Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven).

<http://www.lovdatab.no/all/hl-20050401-015.html#map001>

Lovens tittel endret ved lov 12 des 2008 nr. 105 (i kraft 1 jan 2009 iflg. res. 12 des 2008 nr. 1340). - Jfr. tidligere lov 12 mai 1995 nr. 22 om universiteter og høyskoler, lov 11 juii 1986 nr. 53 om private høyskoler.

Del I. Fellesbestemmelser

Kapittel 1. Lovens formål og virkeområde

§ 1-1. Lovens formål

Denne lov har som formål å legge til rette for at universiteter og høyskoler

- a) tilbyr høyere utdanning på høyt internasjonalt nivå.
- b) utfører forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå.
- c) formidler kunnskap om virksomheten og utbrer forståelse for prinsippet om faglig frihet og anvendelse av vitenskapelige og kunstneriske metoder og resultater, både i undervisningen av studenter, i egen virksomhet for øvrig og i offentlig forvaltning, kulturliv og næringsliv.

Endret ved lov 14 des 2007 nr. 117 (i kraft 1 jan 2008 ifig. res. 14 des 2007 nr. 1440).

§ 1-2. Lovens virkeområde - universiteter og høyskoler

(1) Loven gjelder for universiteter og høyskoler som gir utdanningstilbud akkreditert etter denne lov eller som har oppnådd akkreditering, jf. § 3-1, som

- a) universitet,
- b) vitenskapelig høyskole eller
- c) høyskole.

(2) Hvilken kategori den enkelte institusjon tilhører avgjøres av Kongen på grunnlag av en faglig vurdering fra Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT).

(3) Kongen kan på grunnlag av en faglig vurdering fra NOKUT bestemme at enkelte av lovens regler skal gjelde tilsvarende for andre institusjoner.

(4) Departementet kan, etter innstilling fra styret, vedta at det kan gjøres avvik fra loven og forskriftene til loven i forbindelse med tidsavgrensede pedagogiske eller organisatoriske forsøk.

(5) Loven gjelder for universiteter og høyskoler med virksomhet i riket. Loven gjelder for Svalbard og Jan Mayen for så vidt ikke annet fastsettes av Kongen. Kongen kan fastsette særlige regler under hensyn til de stedlige forhold.

- (6) Loven gjelder ikke for virksomhet som utføres utenfor riket. Kongen kan bestemme at slik virksomhet likevel skal omfattes helt eller delvis av lovens bestemmelser.
- (7) Etter avtale med fremmed stat eller internasjonal organisasjon kan lovens virkeområde utvides eller innskrenkes på avgrensede saksområder.

§ 1-3. *Institusjonenes virksomhet*

Universiteter og høyskoler skal arbeide for å fremme lovens formål ved å:

- a) tilby høyere utdanning som er basert på det fremste innen forskning, faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap.
- b) utføre forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- c) forvalte tilførte ressurser effektivt og aktivt søke tilføring av eksterne ressurser.
- d) bidra til å spre og formidle resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- e) bidra til innovasjon og verdiskapning basert på resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- f) legge til rette for at institusjonens ansatte og studenter kan delta i samfunnsdebatten.
- g) bidra til at norsk høyere utdanning og forskning følger den internasjonale forskningsfronten og utviklingen av høyere utdanningstilbud.
- h) samarbeide med andre universiteter og høyskoler og tilsvarende institusjoner i andre land, lokalt og regionalt samfunns- og arbeidsliv, offentlig forvaltning og internasjonale organisasjoner.
- i) tilby etter- og videreutdanning innenfor institusjonens virkeområde.

Svíþjóð - Högskolelag (1992:1434)

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19921434.htm>

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § I denna lag ges bestämmelser om universitet och högskolor under statligt, kommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap.

Vad som i fortsättningen sägs om högskolor avser både universitet och högskolor, om inte något annat anges särskilt.

2 § Staten ska som huvudman anordna högskolor för

- 1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och**
- 2. forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete.**

I högskolornas uppgift ska ingå att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta. Lag (2009:45).

3 § Verksamheten skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning.

3 a § I högskolornas verksamhet skall vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas. Lag (2000:1370).

4 § Verksamheten skall avpassas så att en hög kvalitet nås, såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet.

De tillgängliga resurserna skall utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten.

Kvalitetsarbetet är en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenterna. Lag (2000:260).

